

NEVIDITELNÉ FORMY TÝRÁNÍ SENIORŮ A JEJICH PREVENCE V KONTEXTU SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY

INVISIBLE FORMS OF ELDER ABUSE AND THEIR PREVENTION IN THE CONTEXT OF SOCIAL PEDAGOGY

Veronika Pavlíková, Šárka Kopřivová

Katedra sociální pedagogiky, Pedagogická fakulta, Ostravská univerzita, Ostrava

Abstrakt

Příspěvek se zaměřuje na neviditelné formy týrání seniorů a jejich prevenci v kontextu sociální pedagogiky. Studie analyzuje současné formy ubližování seniorům jak v domácí, tak institucionální péči. Dále zkoumá, jak senioři vnímají podporu odborníků, zejména sociálních pedagogů, a identifikuje faktory, které ovlivňují jejich ochotu tuto pomoc vyhledat či přijmout. Součástí je také mapování praxe v oblasti preventivních mechanismů a vzdělávacích programů zaměřených na seniory. Výzkum je realizován jako kvalitativní studie s využitím polostrukturovaných rozhovorů se seniory, kteří reflektovali své zkušenosti s péčí a dostupnou podporou. Získaná data jsou analyzována tematickou analýzou s cílem identifikovat hlavní oblasti vnímání podpory, bariéry prevence a doporučení pro praxi sociálních pedagogů.

Klíčová slova: násilí, prevence, senior, sociální pedagogika

Abstract

The present study focuses on the issue of invisible forms of elder abuse and their prevention in the context of social pedagogy. The present study conducts an analysis of contemporary forms of harm to older adults in both domestic and institutional care settings. The study goes on to examine how seniors perceive support from professionals, particularly social educators, and identifies factors that influence their willingness to seek or accept such assistance. The study also comprises a review of current practices with regard to preventive mechanisms and educational programmes targeting older adults. The research is conducted as a qualitative study using semi-structured interviews with older adults who reflect on their experiences with care and available support. The collected data are analysed using thematic analysis to identify key areas of support,

perception, barriers to prevention, and recommendations for the practice of social pedagogues.

Keywords: *violence, prevention, senior, social pedagogy*

1 ÚVOD

Problematika násilí páchaného na seniorech představuje závažný, avšak často přehlížený společenský problém, který vyžaduje systematickou odbornou pozornost. Specifikem tohoto fenoménu je jeho častá „neviditelnost“ – násilí se odehrává v soukromí domácího nebo institucionálního prostředí, bývá normalizováno a zůstává dlouhodobě neodhaleno. Významnou roli v prevenci, identifikaci rizik a intervenci může sehrávat sociální pedagog, jehož kompetence umožňují propojovat edukační, poradenské a preventivní přístupy a přispívat tak k ochraně seniorské populace.

2 TEORIE

Týrání, zneužívání a zanedbávání seniorů patří mezi závažné sociálně-pedagogické a společenské problémy, které mají značné důsledky pro fyzické, psychické a sociální zdraví starších osob (Cooper et al., 2008). Tento fenomén má multidimenzionální charakter a zahrnuje fyzické, psychické, ekonomické i sociální formy násilí, které se nejčastěji odehrávají v rodinném nebo institucionálním prostředí. Specifickým rysem je jeho „neviditelnost“, související s nízkou mírou oznamování, závislostí seniorů na pečujících osobách a normalizací nepříznivých situací (World Health Organization, 2024). Z jednoho výzkumu vyplývá, že 29 % seniorů má zkušenost s psychickým, finančním či fyzickým týráním, přičemž pachatelé jsou nejčastěji děti nebo partneři (Hubatková & Vidovičová, 2024). Problematiku je nutné chápat v kontextu práv seniorů, etických principů péče a fungování sociálních služeb.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Hlavním cílem projektu je analyzovat a detailně popsat roli sociálního pedagoga v oblasti prevence týrání, zneužívání a zanedbávání seniorů a identifikovat

konkrétní možnosti rozvoje této role ve sféře sociálních služeb, vzdělávání a komunitní práce. Na základě cíle, je zvolena kvalitativní výzkumná strategie s cílem hloubkově porozumět zkušenostem a náhledům seniorů. Hlavní výzkumnou technikou jsou polostrukturované rozhovory se seniory. Výzkumný soubor tvořilo 7 seniorů ve věku 69–78 let, kteří sdíleli své zkušenosti s péčí a podporou sociálních služeb.

Data jsou analyzována tematickou analýzou, která umožňuje identifikaci klíčových témat, kategorií a vzorců v narativních výpovědích informantů (Braun & Clarke, 2006). Analýza umožnila identifikovat čtyři hlavní tematické okruhy.

4 VÝSLEDKY / OČEKÁVANÉ VÝSLEDKY

Tematická analýza polostrukturovaných rozhovorů se seniory odhalila čtyři hlavní okruhy: zkušenosti s pomocí a povědomí o profesi, formování ochoty přijmout preventivní podporu, technické, informační a organizační bariéry a představy ideální pomoci. Seniors provází ambivalence vůči pomáhajícím profesím – lidskost a blízkost jsou oceňovány, zatímco úřední formalismus či nedostatek informací vyvolávají nedůvěru. Ochota přijmout pomoc je formována rodinnou identitou, normalizací nesvobody a psychologickými bariérami, jako je stud, sebeobviňování a pocit vděčnosti. Bariéry zahrnují nejen nátlak a omezování autonomie v domácím prostředí, ale také složitost administrativy a digitální nevědomost. Ideální podoba podpory je vnímána jako kombinace lidskosti, bezpečného a nenaléhavého prostředí, terénní proaktivity, práce s rodinou a posilování autonomie seniorů. Zjištění zdůrazňují potřebu lokálních kampaní, digitálního školení a rychlých služeb pro snížení zranitelnosti.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Výzkum ukázal, že ochota seniorů přijmout podporu závisí na kombinaci osobní historie, rodinné kultury, psychologických bariér a systémové nedostupnosti. Neviditelné formy týrání a omezení autonomie často zůstávají nepovšimnuty a brání seniorům vyhledat pomoc. Preventivní potenciál sociálně-pedagogické práce je omezen nedostatkem informací, mýty o „vhodném“ chování a nedůvěrou v institucionální podporu. Účinná pomoc vyžaduje respekt, empatii a aktivní

naslouchání, bezpečný prostor a posilování autonomie seniorů. Důraz na lidskost, srozumitelnost, terénní proaktivitu a spolupráci s rodinou zvyšuje šanci, že senioři přijmou preventivní i intervenční pomoc. Integrace těchto opatření do národních strategií by měla posílit nezávislou podporu mimo rodinu, snížit zranitelnost a normalizaci týrání a potvrdit význam role sociálního pedagoga v sociálních a vzdělávacích politikách.

PODĚKOVÁNÍ

Naše poděkování patří především všem, kteří si našli čas a ochotu s námi sdílet nejen jejich zkušenosti, ale také názory. Díky této spolupráci bylo možné dosáhnout relevantních a smysluplných závěrů, které přispěly k celkovému přínosu této práce. Tento výzkum byl realizován s podporou Ostravské univerzity v rámci specifického výzkumu, za což velice děkujeme.

6 LITERATURA

- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Cooper, C., Selwood, A., & Livingston, G. (2008). The prevalence of elder abuse and neglect: A systematic review. *Age and Ageing*, 37(2), 151–160. <https://doi.org/10.1093/ageing/afm194>
- Hubatková, B., & Vidovićová, L. (2024). Outcomes of elder abuse and neglect in Central Europe: Exploring the link between EAN and well-being among non-institutionalized older adults. *Journal of Elder Abuse & Neglect*, 36(3), 265–290. <https://doi.org/10.1080/08946566.2024.2346846>
- World Health Organization. (2024, June 15). *Abuse of older people* [Fact sheet]. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/elder-abuse>
- Cechl, P. (2026, January 26). *Třetina seniorů má zkušenost s týráním či zneužíváním, varuje socioložka*. Novinky.cz. <https://www.novinky.cz/clanek/ekonomika-tretina-senioru-ma-zkusenost-s-tyranim-ci-zneuzivanim-varuje-sociolozka-40558588>